

11.8.2020

Valtiovarainministeriölle

VN/10478/2019; VM089:00/2019

Lausunto Suomen julkisten hankintojen kansallisesta strategialuonnoksesta

Palvelualojen työnantajat Palta ry kiittää mahdollisuudesta lausua strategia luonnoksesta. Palta edustaa noin 2000 yksityistä palvelualan yritystä ja yhteisöä muun muassa logistiikka-, informaatio- ja viestintä-, asiantuntijapalvelu-, hallinto- ja tukipalvelu- sekä viihde- ja virkistystoimialoilla.

Palta katsoo, että kansallisen hankintastrategian laatiminen on tärkeä ja kannatettava työ. Hankintalainsäädäntö antaa nykyisellään riittävät työkalut, jos niitä osataan vain hyödyntää strategisesti. Yhtenä esimerkkinä on tulevina vuosina tehtävät mittavat kansalliset investoinnit liikenneverkon kehittämiseen, jossa piilisi valtavia mahdollisuuksia toteuttaa hankintoja uudella tavalla, erilaiset tavoitteet huomioon ottaen.

On tärkeää, että kansallista strategiatyötä tehdään johdonmukaisesti myös työ- ja elinkeinoministeriön innovatiivisten julkisten hankintojen -kehittämistyön kanssa.

Strateginen johtaminen -tahtotila: Hankintoja johdetaan strategisena toimintona ja hankintojen potentiaali hyödynnetään tavoitteiden saavuttamisessa

Ehdotetut toimenpiteet ovat kannatettavia. Hankintalaki antaa nykyisellään riittävät työkalut, mutta strategian puutteen takia kansallisesti merkittäviin vastuullisuus- tai vaikuttavuustavoitteisiin on vaikea päästä. Julkisiin hankintoihin osallistuvien yritysten näkökulmasta olisi myös tärkeää, että ostaja kommunikoi tarpeistaan strategisesti ja riittävän ajoissa, jättäen ostettavan ratkaisun tai siihen tarvittavan teknologian tarjoajan päätettäväksi.

Kyvykkyydet -tahtotila: Tehdään julkiset hankinnat ammattimaisesti ja osaamista jatkuvasti kehittäen

Hankintaosaamisen vahvistaminen on kansallisen strategian toteutumisen kannalta keskeistä. Tämä edellyttää, että hankintaprosessin lainmukaisuuden varmistamisen ohella ymmärretään riittävästi markkinoita, erilaisia liiketoimintamalleja ja teknologioita, joilla voidaan saavuttaa hankinnan tavoitteet. Osaamisen ja ymmärryksen vahvistamiseksi olisi myös syytä lisätä vuorovaikutusta hankintayksiköiden ja tarjoajien välillä.

Tiedolla johtaminen, vaikuttavuus -tahtotila: Suomi on edelläkävijä hankintojen tiedolla johtamisessa ja vaikuttavuuden kehittämisessä

Suomella on hyvät mahdollisuudet toimia edelläkävijänä tiedolla johtamisessa hyvien perusrekistereiden ja julkisen sektorin digitalisaatiokehityksen myötä. Keskeistä on kuitenkin huolehtia, ettei esimerkiksi tarjoajien liikesalaisuuksia luovuteta avoimena datana ja toimet eivät ole ristiriidassa kilpailulainsäädännön kanssa. Jonkinlainen yhteinen tietopankki tai -alusta analyysia varten tarvitaan, jos hankintoja halutaan johtaa kansallisen strategian mukaisesti.

11.8.2020

Toimivat palvelut, laatu, osallisuus, markkinat -tahtotila: Tehdään toimivia ja laadukkaita hankintoja osallistavasti sekä markkinoiden elinvoimaisuutta edistään

Julkisilla hankinnoilla on merkittävä vaikutus markkinoiden elinvoimaisuudelle. Strategiassa tulisi huomioida kuitenkin paremmin esimerkiksi sidosyksikköpoikkeukset, jotka vähentävät markkinoilla toimivien tarjoajayritysten mahdollisuuksia osallistua hankintoihin. Strategiassa tulisi myös huomioida ja ottaa tavoitteeksi se, ettei markkinoita sotketa mahdollisilla subventioilla, joita voi syntyä esimerkiksi kuntaomisteisten yhtiöiden liiketoiminnan osalta.

Liian usein halutaan ostaa standardeja suoritteita. Esimerkiksi ostaja haluaa ostaa tuntisuorituksia, mutta tuntihintoja on vaikea arvioida esimerkiksi uusien digitaalisten ratkaisujen tai toimintamallien myötä. Teknologian tuomien mahdollisuuksien sijaan päädytään ostamaan suoritteita, jotka estävät innovatiivisten ja tuottavuutta parantavien ratkaisujen leviämistä palvelutuotantoon.

Lisäksi usein referenssivaatimukset voivat olla yritykselle syrjiviä, jos kyseessä on uusi yritys tai yritys, joka laajentaa toimintaansa uusille liiketoiminta-alueille. Referenssioikeudet (ts. tarjoajan/toimittajan lupa käyttää hanketta referenssinä) ovat myös arvokkaita, erityisesti vasta aloittaneille yrityksille. Kansalliseen strategiaan tulisikin lisätä linjaus tarjoajien pääsääntöisestä oikeudesta nimetä voitettut hankinnat ja tarvittaessa myös tarjoajaksi hyväksyminen referenssinä.

Innovaatiot -tahtotila: Hankitaan innovaatioita haasteiden ratkaisemiseksi sekä tehdään hankintoja kokeilevasti ja kehitysmuotoisesti.

Innovatiiviset julkiset hankinnat ovat olleet pitkään jo elinkeinopolitiikan agendalla, useampien hallituskausien ajan. Tavoite on erittäin tärkeä ja julkisten hankintojen tulisi olla osa huomattavasti keskeisempi osa innovatiopolitiikan työkalupakkia. Innovatiivisilla yrityksillä olisi mahdollisuus tuoda uusia ratkaisuja julkisen sektorin käyttöön ja samalla sitä myötä myös saada tärkeitä referenssejä vientimarkkinoita varten.

Strategiassa voitaisiin korostaa enemmän periaatetta, jossa tilaaja (valtio, kunnat, muut hankintayksiköt) määrittää tarpeet ja yritykset kehittävät ratkaisun tarpeeseen. Lisäksi strategiassa tulisi myös korostaa, että pääsääntöisesti hankintayksikön tavoitteena ja roolina ei ole kerätä hallintaansa mahdollisimman laajalti erilaisia immateriaalioikeuksia. Usein monissa tarjouspyynnöissä lähtökohtana on edelleen immateriaalioikeuksien kuuluminen hankintayksikölle, joka jättää vähemmän kannustimia tarjoajayritykselle kehittää ratkaisua tai teknologiaansa, sillä samaa tuotetta tai palvelua ei voida hyödyntää esimerkiksi vientiponnisteluissa.

Strategialuonnoksessa viitataan innovatiivisten julkisten hankintojen 10 prosentin tavoitteeseen. Hallitusohjelmassa on mainittuna myös erikseen riskien hallinnan kehittäminen ja mahdollisen riskirahaston perustaminen osana innovatiivisten hankintojen edistämistä. Vaalikauden aikana tulisi päättää konkreettisista toimenpiteistä, esimerkiksi juuri mainitun riskirahaston perustamisesta.

11.8.2020

Taloudellinen kestävyys -tahtotila: Hankinnoilla edistetään julkisen talouden kestävyyttä yhteiskuntavastuullisesti

Suunnitelmallisuus, kustannustehokkuus ja verovarojen vastuullinen käyttö ovat keskeisessä osassa julkisia hankintoja. On myös erittäin suositeltavaa, että hankintasopimukseen liittyviä prosesseja tarjoajilta vaadittujen tietojen osalta automatisoidaan.

Tahtotilassa korostuvat harmaan talouden torjuminen ja verovastuullisuuden lisääminen. Tavoite on hyvä, mutta on huolehdittava siitä, etteivät uudet toimintatavat kohtuuttomasti rajaa ulkopuolelle potentiaalisia tarjoajia ja tarjoajilla on tiedossa myös selvästi sopimusehdot.

Sosiaalinen kestävyys -tahtotila: Hankinnoilla edistetään sosiaalista yhteiskuntavastuuta julkishallinnon sekä yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä

On tärkeää, että julkiset hankinnat eivät syrji mitään ihmisryhmää ja ne tukevat perusoikeuksien toteutumista. Kokonaisuudessa on kuitenkin huomioitava se, etteivät esimerkiksi heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiskustannukset jäisi pelkästään tarjoajayrityksen vastuulle.

Ekologinen kestävyys -tahtotila: Suomi on ekologisten hankintojen suunnannäyttävä

Kokonaisuus on tärkeä ilmasto- ja ympäristöpolitiikan tavoitteiden saavuttamisen kannalta. On kuitenkin välttämätöntä, että ekologista kestävyyttä voidaan tarkastella strategisesti siten, että toimilla on vaikuttavuutta. Tavoiteasetannassa esimerkiksi yksittäisten (pien-)hankintojen osalta tulee olla realistinen ja se ei saa johtaa kohtuuttomiin kustannuksiin tarjoajayrityksille, hankintayksiköille ja sitä kautta veronmaksajille.

Kunnioitavasti

Tatu Rauhamäki
Johtaja, elinkeinopolitiikka
Palvelualojen työnantajat Palta ry

Jari Konttinen
Asiantuntija, elinkeinopolitiikka
Palvelualojen työnantajat Palta ry